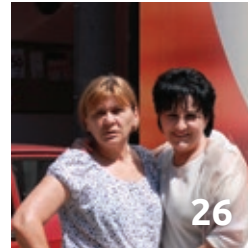
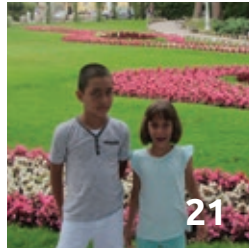

Интервју: Директор ЈКП „Новосадска топлана“ Добросав Арсовић
ЛИДЕРИ У ОБЛАСТИ ДАЉИНСКОГ ГРЕЈАЊА

ПОТЕКЛИ ПРВИ КИЛОВАТ-ЧАСОВИ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ
ИЗ КОГЕНЕРАЦИОНЕ ЕЛЕКТРАНЕ

САДРЖАЈ:

- 3 Лидери у области даљинског грејања
- 6 Потекли први киловат-часови електричне енергије из когенерационе електране
- 10 Новосадска топлана лидер у земљи и региону
- 12 Реконструисано 10 километара трасе вреловода
- 14 Запослени у Топлани мотивисани да усвајају нова знања
- 17 Резултати најбоље представљају рад Новосадске топлане
- 19 Топланци први у све четири радне дисциплине
- 21 Влада и Петра донели радост у дом Хрћана
- 24 Савка Суботић – мајка свога народа
- 26 Женски стуб топланског синдиката
- 29 У заробљеништву ледене пустиње

Оснивач и издавач:

ЈКП „Новосадска топлана“
Владимира Николића 1, Нови Сад

Директор

Добросав Арсовић

Главни и одговорни уредник

Татјана Савић Шикопарија

**Заменик главног
и одговорног уредника**
Виолета Петровић Тасић

Лектура и коректура
Виолета Петровић Тасић

Фотографије

Весна Отић и Петар Богуновић

Телефони

Централа: 021/4881-101

Центар за односе с јавношћу: 021/4881-291

E-mail: toplana@nstoplana.rs

Тираж

500 ком.

Штампа

Графомаркетинг - Нови Сад

CIP - Каталогизација у публикацији

Библиотека Матице српске, Нови Сад
658 (497.113) (085.3)

ТОП новости : информативне новине
Новосадске топлане

/ уредник Татјана Савић Шикопарија. -

2006. бр. 1 (јул) -

. - Нови Сад : ЈКП Новосадска топлана,

2006-. - 30 cm

Тромесечно

ISSN 1452-5879

COBISS.SR-ID 214548999

ЛИДЕРИ У ОБЛАСТИ ДАЉИНСКОГ ГРЕЈАЊА

Ову грејну сезону ЈКП „Новосадска топлана“ је отпочело међу првима у земљи, период стабилизације система трајао је знатно краће него претходних година и изузетно сам задовољан због тога – рекао је за „Дневник“ директор тог предузећа Добросав Арсовић. - Систем је поуздан и стабилан, а квалитет услуге коју пружамо је на високом нивоу, о чему најбоље сведочи број похвала Новосађана на рачун услуге и ангажованости запослених.

Шта је све претходило добром старту грејне сезоне?

- Генерално говорећи, претходило је дуго радно лето. Завршени су ремонти и санације на постројењима за производњу топлотне енергије, као и на котловима и циркулационим постројењима. Највећи допринос стабилности система дала је реконструкција вреловодне мреже. Санирани су најстарије и најнепоузданије

деонице широм града, и то је „проверени рецепт“ за смањивање броја хаварија из године у годину.

Где је мрежа била најстарија и зашто се тим радovima увек придаје највећи значај?

- У овој години је уложено укупно 577 милиона динара у реконструкције вреловодне мреже, од тога 136 милиона динара из буџета Града Новог Сада, а остатак из средстава Новосадске топлане. Реконструисано је укупно 10 километара трасе вреловода. Вреловодна мрежа је била најстарија и показала се најнепоузданијом на деоницама на Лиманима, на Новом насељу, Детелинари, Грбавици, као и у ширем центру и самом срцу града. Свугде нас је било овог лета и тамо где смо радили, обезбедили смо корисницима наредне грејне сезоне без хаварија, као и могућност за прикључење нових корисника на систем даљинског грејања.

Радови на вреловоду су најзначајнији за квалитет услуге током грејне сезоне, јер када се јави цурење на мрежи, то аутоматски значи хаварију и прекид грејања или топле потрошне воде. С обзиром на то да нам је задовољство корисника крајњи циљ, логично је да је посебан акценат сваке године управо на поменутиим радовима. Цеви постављене у лебит-маси и бе-

У постројењу за комбиновану производњу топлотне и електричне енергије, изграђеном на топлотном извору „Запад“, у првом месецу редовне експлоатације, у септембру ове године, произведено је 6.224.208 kWh електричне енергије

тонским каналима мењамо новим, предизолованим цевима, чија је технологија постављања знатно бржа и једноставнија. Радећи том технологијом, знатно смањујемо губитке на мрежи и повећавамо енергетску ефикасност целокупног система, а Новосађанима обезбеђујемо поуздану и континуирану испоруку топлотне енергије.

С обзиром на то да грејна сезона изискује велику потрошњу гаса, каква је ту ситуација, да ли су обезбеђене довољне количине енергената и да ли финансијски све то можете да подржите?

- Испорука природног гаса, који је за наш систем даљинског грејања основни енергент, благовремено је уговорена у потребним количинама. По процедури је и „Термоелектрана-топлана Нови Сад“ на време упозната с енергетским потребама за грејну сезону 2016/2017. године и имамо потврду да су спремни за рад у спрегнутом режиму да би се Нови Сад несметано снабдевао топлотном енергијом.

Новосадска топлана је, рекао бих, после вишедеценијске традиције пословања у дуговима, у грејну сезону ушла без неизмирених дуговања за енергенте по било којем основу, а ту мислим и на фактуре, репрограме и камате. Сезонски начин производње није у складу с начином обрачуна и фактурисања током целе године становништву по квадратном метру, и поносан сам на то што смо, упркос томе, крајем септембра ове године у целости, пре валуте, измирили рачун за гас испоручен у августу. Што се тиче обавеза према Термоелектрани-топлани, редовно су измириване све обавезе током године, без кашњења. Више

нема дуговања ни по основу испорученог мазута, јер су измирене све обавезе према Републичкој дирекцији за робне резерве. Све ово што смо постигли заиста представља изузетне резултате.

Наше читаоце и кориснике услуга Топлане вероватно највише интересује по којим ценама ће се грејати. Да ли је у плану поскупљење?

- Услуге „Новосадске топлане“ неће поскупљивати у предстојећем периоду, односно упућивање таквог захтева Граду Новом Саду, као оснивачу предузећа, није у плану. Подсећања ради, на иницијативу градоначелника Милоша Вучевића, на мартовској седници Скупштине града нашао се предлог за измене цена услуга „Новосадске топлане“. Након низ година током којих су цене услуга Топлане расле, правилном пословном политиком, економичним пословањем и ликвидношћу нашег предузећа, омогућено је да тада предложене цене буду ниже. Цене свих услуга које „Новосадска топлана“ пружа својим корисницима су снижене, док је највећи проценат смањења био за топлу потрошну воду, 6,15 одсто по кубном метру, и за грејање за стамбене кориснике, 5,77 одсто по квадратном метру. Нове, ниже цене су почеле да се примењују од 1. маја 2016. године.

Када смо причали последњи пут, у центру пажње било је когенерационо постројење на топлотном извору „Запад“. Докле се с тим стигло и који су бенефити таквог постројења?

- Стигли смо до краја, односно до тренутка када могу да кажем да је пројекат, у оквиру KfW програма „Рехабилитација система даљинског грејања у Србији, фаза IV“, успешно реализован и данас наша топлана производи електричну енергију. Да подсетим, ради се о постројењу за комбиновану производњу топлотне и електричне енергије, инсталисане снаге од 9,9 MW, изграђеном на топлотном извору „Запад“. Произведену електричну енергију Топлана пласира у електродистрибутивну мрежу по стимулисаном цени, као повлашћени произвођач. Електрана је у првом месецу редовне експлоатације, у септембру ове године, произвела 6.224.208 kWh електричне енергије.

Период исплативости те инвестиције, при садашњим условима и паритетима, приближно је 2,2 године, након чега ће Топлана остваривати добит и на тај начин обезбедити део новца неопходног за одржавање и даљу модернизацију система.

Корисници из западног дела града могу очекивати да ћемо у будућности повећати капацитет у производњи енергије за хлађење и климатизацију пословних објеката на поменутом подручју. Са сигурношћу могу да кажем да је тај пројекат најбољи и највећи резултат целокупног KfW програма из области даљинског грејања у Србији, и посебно ми је задовољство што сам део њега.

На основу постигнутих резултата, који су основни принципи на којима заснивате успешно руковођење „Новосадском топланом“?

- За мене су кључни економично пословање и правилно постављање приоритета. Свестан сам чињенице да Топлана постоји и ради у служби Новосађана, а не обрнуто, и сигуран сам да суграђани то осећају, поготово током грејне сезоне.

Топлана је, после низ година нестабилног пословања, прерасла у предузеће које послује стабилно и улива поверење корисницима услуга и Граду, као оснивачу. Бићу слободан да кажем да можемо служити за пример колико много се може постићи, када су мотиви и циљеви искрени и исправни. У будућности тежим томе да превазиђемо сопствена очекивања и да, када се будемо следећи пут срели, о нама говоре неки нови и већи резултати.

ИНТЕРВЈУ ЈЕ ДЕЛИМИЧНО ПРЕУЗЕТ ИЗ ДНЕВНОГ ЛИСТА „ДНЕВНИК“, ГОДИНА LXXIII БРОЈ 25036, ОД 29. ОКТОБРА 2016, РУБРИКА: НОВОСАДСКА ХРОНИКА, СТР. 15. А. БРЗАК

Највећа когенерациона електрана са гасним моторима у Србији

ПОТЕКЛИ ПРВИ КИЛОВАТ-ЧАСОВИ ЕЛЕКТРИЧНЕ
ЕНЕРГИЈЕ ИЗ КОГЕНЕРАЦИОНЕ ЕЛЕКТРАНЕ

*Реализован пројекат изградње когенерационе електране од 10 MW на
Топлотном извору „Запад“ у Новом Саду*

С обзиром на то да су 24. августа 2016. године потекли први киловат-часови електричне енергије из когенерационе електране, капацитета 10 MWe+10 MWt, на Топлотном извору „Запад“, можемо се укратко осврнути на хронологију реализације овог веома важног и великог пројекта за Новосадску топлану кроз разговор са идејним творцем пројекта Душаном Маџуром, руководиоцем Сектора за производњу и дистрибуцију топлотне енергије.

Када и како се зачела идеја да се когенерациона електрана изгради на неком од топлотних извора Новосадске топлане?

Прва конкретна идеја се родила у октобру 2008. године на Данима италијанске привреде у Београду, када смо са колегама из Италије разговарали о потенцијалима примене когенерације у системима даљинског грејања са дистрибуцијом санитарне топле потрошне воде. Чекало се да Влада Републике Србије, почетком децембра 2009. године, донесе прву уредбу о мерама подстицаја за производњу електричне енергије коришћењем обновљивих извора енергије и комбинованом производњом електричне и топлотне енергије, чиме су се стекли потребни услови и правни оквир за изградњу и експлоатацију когенеративних постројења у Републици Србији и отворила могућност да се озбиљно крене у припрему овог пројекта.

Како је све почело?

Током 2010. године, први пут сам анализирао годишњи сатни сведени дијаграм оптерећења на систему ТПВ-а на Топлотном извору „Запад“. Базни дијаграм оптерећења од 10 MW_e из Техно-економске анализе оправданости примене когенерације на Топлотном извору „Запад“, коју сам тада направио и послао колегама и тадашњем менаџменту, постао је суштински мотив и потврда одрживости примене једног оваквог постројења. Интересантно је да је ова анализа рађена на примеру тада high-end технологије, гасног мотора GE тип J920, који је за комерцијалну употребу постао доступан тек од јануара 2016. године, у којој је период отплате инвестиционих улагања од приближно 2 године остао до данас актуелан.

Пројектантска кућа „Термопројект“, која је у то време једина имала озбиљних искустава са когенерационим постројењима већих снага, израдила је 2011. године Идејни пројекат са студијом оправданости. Пројектанти су успели да у веома ограничени простор иза котла К6 на Топлотном извору „Запад“, у постојећу грађевинску инфраструктуру сместе три гасна когенерациона модула и комплетно постројење. Велике заслуге за материјализацију ове идеје имају пионери когенерације са гасним моторима на овим просторима инжењери Мирко Николић и Марко Гојнић. Преостало је да Топлана обезбеди средства за финансирање изградње СНР (Combined Heat and Power) постројења.

На који начин сте обезбедили средства за финансирање тог пројекта?

Крајем 2011. почели су преговори са KfW инвестиционом банком о учешћу у Програму KfW, фаза IV. Нажалост, тада није постојала подршка и разумевање Града да пројекат СНР Запад уђе у инвестициони план Топлане. Тек након што су експерти KfW банке видели анализу оправданости и идејни пројекат и констатовали изузетан потенцијал и одрживост идеје, успели смо да издејствујемо улазак пројекта у инвестициони план. Република Србија, Град Нови Сад и Новосадска топлана потписали су у априлу 2012. године Трилатерални уговор о учешћу у Програму „Рехабилитација система

даљинског грејања у Србији – фаза IV“ и коришћењу кредита за три номинована пројекта у износу од 11.000.000 €, са грејс периодом од три године и каматом 2,5% годишње. Програм KfW фаза IV реализован је у наредне четири године (2013–2016), редоследом према критеријумима операционих ризика и технолошких потреба Топлане. Котао ВК6 на Топлотном извору „Север“ је изграђен 2014, а 2015. године циркулационо постројење на Топлотном извору „Исток“.

Припрема тендерске документације за пројектовање и изградњу СНР постројења са KfW консултантом и техничким експертом колегом Клаусом Еисгрубером почела је у августу 2014. године. Међународни тендер је започео у јануару 2015. године, тзв. Pre-Bid Meeting-ом, на коме се појавило укупно 18 заинтересованих, махом иностраних компанија. Крајем фебруара шест иностраних и један домаћи конзорцијум предали су понуде за пројектовање и изградњу 10 MW СНР постројења на Топлотном извору „Запад“. СРПУ тим Министарства енергетике према евалуационим условима тендера оценио је све понуде и изабрао крајем априла 2015. године најповољнијег понуђача, те је Новосадска топлана потписала 09.07.2015. године, уговор са компанијом „Енерготехника Јужна Бачка“ по условима уговарања FIDIC Yellow Book - „пројектуј и изгради“.

Новосадска топлана је формирала свој тим. Ко га је чинио и како се одвијала реализација пројекта у самој Топлиани?

Реализацију пројекта у име Новосадске топлане водио је пројектни тим стручног надзора – Јосип Полц, Душан Мацура, Горан Трајановски и Мирјана Аћимовић Симин. Тим је одржао 52 недељна састанка пројектних тимова са извођачем радова, пројектантима, FIDIC инжењером и KfW супервизором пројекта.

Активности, задатке, процедуре и кораке који су направљени у периоду од јула 2015. до јула 2016. тешко је укратко описати. У следећем пресеку побројане су само кључне тачке и редослед активности до пуштања у рад когенерационе електране од 10 MW на Топлотном извору „Запад“ у Новом Саду.

Поз.	Активност/Документ	Институција	Датум реализације
1	Мишљење о условима прикључења СНР Запад	ЕПС, ЕД Нови Сад	07.08.2014. год.
2	Локацијска дозвола СНР Запад	Градска управа за урбанизам	29.09.2014. год.
3	Енергетска дозвола СНР Запад	Министарство рударства и енергетике	16.01.2015. год.
4	Уговор за пројектовање и изградњу когенерационог постројења 10 MW на Топлотном извору „Запад“	Енерготехника Јужна Бачка, Нови Сад	09.07.2015. год.
5	Услови за пројектовање и прикључење	ЕПС, ЕД Нови Сад	26.08.2015. год.
6	Израда концептуалног пројекта и пројекта за грађевинску дозволу	Термопројект, Београд	16.09.2015. год.
7	Грађевинска дозвола СНР Запад	Градска управа за урбанизам	01.10.2015. год.
8	Factory Acceptance Test	GE, Jenbach	24.11.2015. год.
9	Решење о одобрењу за прикључење СНР Запад	ЕПС, ЕД Нови Сад	12.01.2016. год.
10	Решење о стицању статуса привременог повлашћеног произвођача ел. енергије	Министарство рударства и енергетике	27.01.2016. год.
11	Израда пројекта за извођење	Термопројект, Београд	02.2016. год.
12	Уговор о пружању услуге прикључења СНР Запад	ЕПС, ЕД Нови Сад	03.02.2016. год.
13	Извештај о техничком прегледу СНР Запад	Институт за безбедност	17.03.2016. год.
14	Обавештење о почетку пробног рада СНР Запад	Градска управа за урбанизам	22.03.2016. год.
15	Уговор о потпуном одржавању СНР електране	СТИ, Загреб	31.03.2016. год.
16	Уговор о условима за прикључење и експлоатацију електране СНР Запад	ЕПС, ЕД Нови Сад	01.04.2016. год.
17	Записник о контроли мерног места	ЕПС, ЕД Нови Сад	01.04.2016. год.
18	Потврда о спремности за прикључење на ДСЕЕ	ЕПС, ЕД Нови Сад	04.04.2016. год.
19	Уговор о привременом откупу електричне енергије	ЕПС Снабдевање, Београд	08.04.2016. год.
20	Прикључење електране на електродистрибутивни систем	ЕПС, ЕД Нови Сад	20.04.2016. год.
21	Употребна дозвола за трафостаницу ТС "ТО Запад 3"	Градска управа за урбанизам	27.04.2016. год.
22	Употребна дозвола за СНР електрану	Градска управа за урбанизам	17.05.2016. год.
23	Пробни рад когенерационе електране (30 дана)	Енерготехника Јужна Бачка	19.05.2016. год.
24	Полагање стручног испита за обављање стручних послова у објектима за производњу електричне енергије	Покрајински секретаријат за енергетику	15.06.2016. год.
25	Инспекцијски преглед когенерационе електране	Покрајински секретаријат за енергетику	20.06.2016. год.
26	Уговор о откупу електричне енергије	ЕПС, Београд	18.07.2016. год.
27	Лиценца за обављање енергетске делатности комбиноване производње електричне и топлотне енергије	АЕРС, Београд	27.07.2016. год.
28	Гаранцијско термотехничко испитивања СНР постројења	Иновациони центар машинског факултета у Београду	28.07.2016. год.
29	Taking Over Certificate	Новосадска топлана	01.08.2016. год.
30	Решење о стицању статуса повлашћеног произвођача ел. енергије	Министарство рударства и енергетике	12.08.2016. год.
31	Обука оператера СНР (Operator Training)	GE, Jenbach	16.08.2016. год.
32	Когенерациона електрана ТИ „Запад“ пуштена у рад	Новосадска топлана	24.08.2016. год.

Какви су Вам планови у будућности након завршетка изградње постројења?

Данас када је когенерационо постројење завршено, када је Новосадска топлана добила Лиценцу за обављање енергетске делатности комбиноване производње електричне и топлотне енергије и стекла статус повлашћеног произвођача електричне енергије на период од 12 година и када је електрана кренула у 12-годишњи период експлоатације са обезбеђеним Уговором о потпуном одржавању, можемо сумирати искуства и окренути се плановима за будућност. Коначна вредност инвестиције је 6.283.674,32 евра. Уговор о откупу електричне енергије гарантује подстицајну откупну цену (Feed-In тарифу) у износу од 90,5 €/MWh до августа 2028. године. Годишња вредност електричне енергија која ће се производити у електрани биће на нивоу 7.000.000 евра. Електрана је у првом месецу редовне експлоатације, у септембру произвела електричне енергије у вредности од 565.000 евра. При садашњим условима, ценом гаса и паритетима, прост период поврата инвестиционих улагања са свим укљученим трошковима (потрошња гаса, одржавање, амортизација, зараде) износи две године.

Новосадска топлана је стицањем статуса повлашћеног произвођача електричне енергије увела нови стратешки производ – електричну енергију. Обезбедила је додатни приход од приближно 3.000.000 € годишње, смањила ризик и повећала стабилност пословања Предузећа. Након двогодишњег периода поврата капитала, комплетан приход од електране се може преусмерити на инвестиције у нове, атрактивне и профитабилне пројекте повећања енергетске ефикасности система, чиме би се смањили трошкови, а производња и дистрибуција топлотне енергије учиниле јефтинијом, ефикаснијом и поузданијом.

Топлана би у наредној фази требало да искористи потенцијал да пројекат СНР електране Запад кроз механизам чистог развоја CDM (Clean Development Mechanism) или EU emissions trading система (EU ETS фаза 3, 2013-2020) региструје као климатски и да остварено смањење емисије CO₂ као резултат комбиноване производње електричне и топлотне енергије, сертификује и добијене CER сертификате (Certified Emissions Reduction) прода на тржишту купцима из неке од држава из групе Анекса Б.

Да ли постоје оваква постројења и у другим градовима у Србији?

Ово је тренутно највећа когенерациона електрана са гасним моторима у Србији и уопште прва когенерациона електрана на системима даљинског грејања код нас. Промовисани смо у лидера у трансформацији конвенционалних у модерне и одрживе системе даљинске енергетике у нашој земљи. Београдске електране планирају изградњу идентичног СНР постројења на Топлани „Вождовац“. Магазин „Corporate Vision“ номинао је Топлану за награду „2016 Eastern European Business Elite Awards“. Успешна реализација овог пројекта и генерално одличан економски ефекат у фази експлоатације су добар пример и мотив за друге енергетске субјекте и инвеститоре. Успели смо за веома кратко време да обучимо и оспособимо петоро младих људи за посао оператера когенерационог постројењем. Овим путем желим да се захвалим свим колегама који су допринели да се овај пројекат успешно реализује.

Топлана има још планова и зацртаних циљева. Реците нам нешто више о томе.

За Новосадску топлану од највећег значаја је да до краја имплементира постојећу Стратегију развоја до 2021. године. Неопходно је што пре верификовати потенцијал комбиноване производње капацитета приближно 4 MW_t на Топлотном извору „ТО Југ“ и искористити подстицајне мере које важе до 31.12.2018. године. Поред тога, приоритетни циљевии морају бити обезбеђивање базног извора топлотне енергије на нивоу 100 MW_t за Град Нови Сад из неке од технологија обновљивих извора енергије у постојећој инфраструктури Топлификационог система Града, као и повећање енергетске ефикасности у зградарству санацијом термичких омотача објеката са изузетно високом специфичном потрошњом топлоте. Такође, од кључне важности је дефинисати, израдити и усвојити стратегију развоја за период 2021-2032. године и на време се припремити за енергетску транзицију.

Разговор водила Виолета Петровић Тасић

НОВОСАДСКА ТОПЛАНА ЛИДЕР У ЗЕМЉИ И РЕГИОНУ

Радови на изградњи постројења, које истовремено производи електричну и топлотну енергију, завршени су за мање од годину дана

Новосадска топлана је, у јулу 2015. године, потписала Уговор о изградњи когенерационог постројења, инсталисане снаге од 9,9 MW, на Топлотном извору „Запад“, вредан **6,24 милиона евра**, у оквиру KfW програма „Рехабилитација система даљинског грејања у Србији – фаза IV“, а радови на изградњи постројења, које истовремено производи електричну и топлотну енергију, завршени су за мање од годину дана, већ током априла месеца наредне године.

Реализација овог најиновативнијег пројекта чини Новосадску топлану лидером у земљи и региону.

- Ниједна топлана у Србији нема овакво постројење. Пре мање од годину дана Топлана је кренула са радовима и у предвиђеном року их завршила, и данас је наша Новосадска топлана оспособљена да производи електричну енергију. У сарадњи са Министарством енергетике и рударства, Новосадска топлана је потписала уговор и продаваће електричну енергију по најбољим могућим ценама и очекујемо да то значајно допринесе приходованој страни, Топлани, која је иначе 2015. годину завршила са одличним резултатима, изјавио је приликом обиласка новоизграђеног постројења градоначелник

Милош Вучевић, додавши: **Сећате се да је Топлана пре неколико година дуговала веома много, данас послује позитивно и зато је могла пре нешто више од месец дана, уз сагласност Градског већа да смањи цене грејања за грађане Новог Сада иако није појефтинила цена гаса, али смо добрим пословањем, економичношћу и домаћинским начином односа према предузећу омогућили и показали да има простора да се коригују цене услуга комуналних предузећа и наниже када се остваре добри резултати.**

Предности когенерације

Когенерација не представља само уштеду у сваком погледу, већ и подразумева смањење емисије зрачења штетних материја у атмосферу, што испуњава један од пословних принципа Новосадске топлане, који се огледа у израженој бризи о животној средини и друштвеној заједници. Наиме, когенерација је поступак истовремене производње електричне и корисне топлотне енергије у јединственом процесу. Когенерација користи отпадну топлоту која настаје уобичајеном производњом електричне енергије у термоенергетским постројењима, те се најчешће користи за грејање објеката, а ређе у другим производним процесима. Основна предност когенерације је повећан степен искоришћења енергената у односу на индустријске системе који служе само за производњу водене паре или топле воде за техничке процесе. Модерни когенерациони системи постижу ефикасност и до 90 посто.

ва за енергенте, због пораста цене гаса, и упркос непромењеним продајним ценама за испоручену топлотну енергију, пословну 2015. годину завршили смо са нето добити, рекао је Добросав Арсовић. Он је нагласио да без обзира на то што постоји тенденција смањивања субвенција за капиталне инвестиције из

Директор Новосадске топлане Добросав Арсовић се осврнуо на период од протекле две године, у коме су се низали успеси, од којих је когенерационо постројење највећи и најзначајнији. **Иза нас је нимало лак период у ком смо вредно радили, и током ког смо од предузећа-губиташа постали најуспешније градско предузеће. Кредитна задуженост Предузећа из 2014. године сведена је на нулу исте године, коју смо завршили са нето добитком од 787,07 милиона динара. Обавезе према највећем добављачу Србијагасу већ у 2015. години су измирене у целости. И поред повећања трошко-**

буџета Града, и поред чињенице да Топлана није корисник текућих субвенција из градског буџета, све планиране инвестиције Топлане у 2014. и 2015. години су успешно реализоване. Како каже, реконструисане су најкритичније деонице вреловодне мреже, што је обезбедило квалитетно, стабилно и континуирано пружање услуга корисницима.

Новосадска топлана између две грејне сезоне

РЕКОНСТРУИСАНО 10 КИЛОМЕТАРА ТРАСЕ ВРЕЛОВОДА

У току ове године реконструисано је 10 километара трасе вреловода, од чега је реконструкција 4,5 километара трасе вреловода финансирана из буџета Града, а остатак из средстава Новосадске топлане

Период између две грејне сезоне у Новосадској топлани је, као и сваке године, искоришћен за радове на ремонту и ревитализацији топлотних извора, вреловодне мреже, прикључака, шахтова и кућних подстанца. Критеријум по коме су се делови вреловода нашли на листи приоритета за реконструкцију био је старост и поузданост мреже на датом месту, односно учесталост хаварија током претходних грејних сезона. С обзиром на чињеницу да је значајно смањен број хаварија током претходне грејне сезоне, што је резултат обимних радова на реконструкцији дотрајалих деоница вреловодне мреже, истим темпом је Новосадска топлана наставила и овог лета.

Радове на реконструкцији вреловодне мреже „отворила је“ реконструкција на магистралном воду у блоку улица Бранислава Бороте и Владике Ћирића, као и на делу мреже у блоку Булевара ослобођења, Булевара краља Петра I и улицама Браће Јовандић и Димитрија Аврамовића. Почетком грађевинске сезоне 2016. године, завршени су и радови на надземном воду дуж Футошког пута и Булевара Слободана Јовановића.

У току ове године реконструисано је 10 километара трасе вреловода, од чега је реконструкција 4,5 километара трасе вреловода финансирана из буџета Града, а остатак из средстава Новосадске топлане.

С циљем да Новосадска топлана наредне грејне сезоне завршава са минималним бројем цурења на вреловоду, протеклог лета вредно се радило на трасама од Фрушкогорске улице кроз универзитетски кампус дуж Улице др Илије Ђуричића, потом дуж Булеvara Михајла Пупина и блока улица Петра Драпшина, Поштанске и Улице Народних хероја до Булеvara ослобођења, на делу вреловода на Булевару војводе Степе, затим на делу вреловода у блоку Булеvara Јована Дучића и Улице Партизанских база, на огранку од Булеvara ослобођења према Спенсу, поред стадиона „Карађорђе“. Ништа мање напора није уложено ни у радове на реконструкцији дела вреловода у блоку Улице Алберта Томе; Шекспировој улици од Булеvara цара Лазара до Улице Народног фронта; у блоку Јожефа Марчока и Улице 1300 каплара; Улици Омладинског покрета; у блоку улица Хаџи Рувимове, Стевана Мокрањца, Пастерове и Браће Поповић; у делу Улице Јанка Веселиновића; у блоку Фрушкогорске и Раваничке улице и Улице Народног фронта; и другим. Поред поменутих реконструкција на вреловоду, изграђено је и око 15 вреловодних прикључака.

У току су припремне радње за изградњу новог котла на Топлотном извору „Исток“, инсталисане снаге од око 60 MW, што је у складу са концептом развоја Топлификационог система Града. Планирано је да инвестиција буде реализована у наредне две године и у потпуности финансирана из сопствених средстава Топлане. Процењена вредност радова је 325 милиона динара. Изградња новог котла побољшаће енергетску ефикасност и поузданост целокупног техничког система, док ће грејање у источном делу града, односно на Подбари, Роткварији и у делу Старог града бити још стабилније, поготово при веома ниским температурама, када ће овај топлотни извор моћи да ради аутономно, односно без спрегнутог режима рада са „Термоелектраном-топланом Нови Сад“.

Ивана Станимировић

ЗАПОСЛЕНИ У ТОПЛАНИ МОТИВИСАНИ ДА УСВАЈАЈУ НОВА ЗНАЊА

Новосадска топлана, као друштвено одговорно предузеће, има развијену корпоративну културу коју карактеришу организационо понашање усмерено на развој и усавршавање и утемељено на знању и константном развоју способности запослених

Јавно комунално предузеће „Новосадска топлана“ Нови Сад, пратећи захтеве савременог пословања, спровело је обуку и стручно усавршавање из области производње топлотне енергије, дистрибуције топлотне енергије, заштите на раду и заштите животне средине, у периоду од 5. до 16. јуна 2016. године у Кладову, с циљем едукације запослених за обављање посла на садржајима из сопствене пословне праксе, како би се њихов пословни учинак побољшао.

Због великог броја заинтересованих запослених, као и због обавезе да се испоштује планирани процес рада у Предузећу, обука се одвијала у групама, а одабир места где ће се изводити обука је производ жеље да се запосленима пруже нова сазнања и искуства. Прва група од 76 учесника боравила је у периоду од 5. до 9. јуна, док је осталих 93 учесника започело боравак 12. јуна и завршило 16. јуна текуће године.

Новосадска топлана, као друштвено одговорно предузеће, има развијену корпоративну културу коју карактеришу организационо понашање усмерено на развој и усавршавање и утемељено на знању и константном развоју способности запослених. Стога је организована обука запослених с циљем да се запослени мотивишу да усвајају нова знања како би се постигли бољи ефекти и квалитет у раду, а они се развили професионално и лично.

СВАКА ЛИЧНОСТ ЗА СЕБЕ ЈЕ АУТЕНТИЧНА И НЕПОНОВЉИВА

Личне карактеристике и особине умногоме одређују успех у послу. На овом предавању презентоване су најбитније карактеристике личности и на који начин оне утичу на пословни резултат и од чега зависи успех на пословном плану. Свака личност за себе аутентична и непоновљива, прилагођава се условима живота и рада у складу са својим наслеђеним капацитетима и способностима, уз обавезно активно учествовање у процесу рада, предочила је Весна Отић.

Предавања, као најпознатију методу овог типа обуке (обука ван радног места), одржали су запослени из различитих организационих јединица Предузећа на следеће теме:

- Реализација циљева интегрисаног система менаџмента у 2015. години
- Значај одржавања у процесу производње
- Безбедност и здравље на раду ЈКП „Новосадска

топлана“ – Когенерационо постројење на Топлотном извору „Запад“

- Личност као фактор успеха у раду

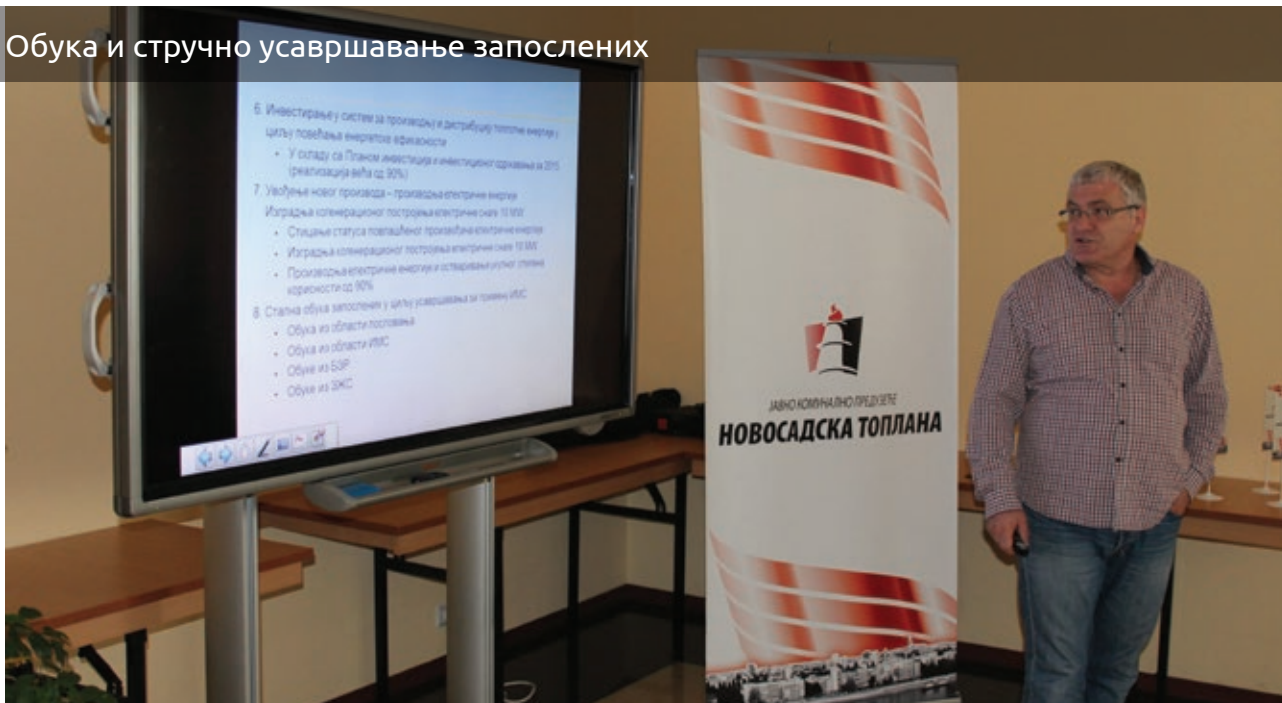
Позитивни ефекти обуке су били видљиви већ током самог боравка, јер је запосленима пружена могућност да се, ван свог радног окружења, неоптерећени свакодневним обавезама, стручно усавршавају и информишу о раду Предузећа у претходном периоду, као и да се боље међусобно упознају и у будућности унапреде пословну комуникацију, а такође и, захваљујући рекреацији у природи, ослободе акумулираног стреса.

Едукацијом и рекреацијом дугорочно се постижу бројни позитивни ефекти код запослених. Сечена стручна знања велика су подршка запосленима у сусретању са новим захтевима и пословима, а очекивани ефекти су следећи:

- побољшање перформанси појединца;
- повећање продуктивности појединца и, следстве-

Обука и стручно усавршавање запослених

КАКО СЕ ПОНАШАТИ И ЗАШТИТИ У ПОГОНУ СА КОГЕНЕРАЦИОНИМ ПОСТРОЈЕЊЕМ

Предавање Ивана Липничког је имало за циљ упознавање запослених са опасностима и штетностима које су идентификоване у когенерационом постројењу на Топлотном извору „Запад“.

Желео сам да приближим колегама који не раде у Сектору за производњу и дистрибуцију топлотне енергије, као и колегама који „немају“ додирних тачака са когенерацијом, како се треба понашати и како се треба заштити у једној таквој средини. Предавање је било више информативног карактера, док је за руковооце на постројењу увод у оно шта их очекује са аспекта заштите и безбедности на раду и које обуке их очекују у даљем раду, објашњава Липнички.

- остваривање вишег нивоа квалитета пословања и пружања услуга;
- мотивисаност запослених да доносе конструктивна решења, успоставе квалитетнију комуникацију и сарадњу, те да теже ка тимском раду;
- израженија самосталност у раду уз већи осећај одговорности и компетентности услед повећања самопоуздања;
- стварање позитивних ставова код запослених у вези са послом и повећање спремности за усвајање нових идеја и промена;

- побољшање међуљудских односа;
- смањење професионалног стреса и елиминисање или свођење на најнижи ниво „Burn out at Work“ синдрома код запослених (синдром сагоревања на послу), што доводи до побољшања психо-физичког здравља, смањења броја повреда на раду и смањења стопе апсентизма.

Обука запослених је од стратешког значаја за Новосадску топлану, јер се улагањем у развој појединца улаже и у само Предузеће, будући да су знање, креативност и иновације неки од постулата пословне политике успешних компанија.

Виолета Петровић Тасић

РЕЗУЛТАТИ НАЈБОЉЕ ПРЕДСТАВЉАЈУ РАД НОВОСАДСКЕ ТОПЛАНЕ

Претходну годину су обележили резултати који најбоље говоре колико и како радимо. Иза нас је година у којој смо уложили пуно труда и у којој смо успели да остваримо позитивне пословне резултате

Јавно комунално предузеће „Новосадска топлана“ обележило је, крајем септембра месеца, још један јубилеј. Свечаном коктелу поводом Дана Топлане, уприличеном у ресторану ЕПС Дистрибуције, поред великог броја запослених, присуствовали су представници Града Новог Сада, пријатељи и пословни партнери Топлане.

Директор Топлане Добросав Арсовић поздравио је присутне, честитајући домаћинима празник Предузећа, са жељом да, у години која следи, превазиђу сопствена очекивања, и да на наредном Дану Топлане неки нови и већи резултати говоре о раду.

Претходну годину су обележили резултати који најбоље говоре колико и како радимо. Иза нас је година у којој смо уложили пуно труда и у којој смо успели да остваримо позитивне пословне резултате. Топлотни извор „Исток“ је у потпуности

метара вреловодне мреже, с посебним акцентом на најстарије деонице, у чему нам је финансијску помоћ пружио Град. Данас се можемо похвалити да смо повлашћени произвођач електричне енергије, са јединим когенерационим постројењем међу свим топланама у земљи“, изјавио је овом приликом директор Предузећа, додавши: „Новосадска топлана је постала предузеће које послује стабилно, нема доспелих неизмирених обавеза, улаже у обнављање вреловодне мреже и целокупног техничког система и тиме значајно доприноси унапређењу комуналног система Новог Сада и квалитету живота у њему. У свему побројаном не бисмо успели без подршке Града, као оснивача Топлане, и самог градоначелника, као ни без начела којим се водимо као колектив: стручност, преданост, одговорност и изграђен домаћински однос према Топлани, закључио је Арсовић пожелевши свима пријатно вече и угодно дружење.

Уследиле су доделе захвалница радницима Топлане за 10, 20 и 30 година доприноса развоју Предузећа. Директор Топлане и председник синдикалне организације уручили су 13 захвалница уз све честитке, након чега је уследило дружење у слављеничкој атмосфери и одличном расположењу.

обновљен, са јасним планом за даљи развој. Правилном пословном политиком омогућили смо својим корисницима да плаћају по нижим ценама наше услуге. Период између две грејне сезоне смо искористили да реконструишемо што више

Ивана Станимировић

ТОПЛАНЦИ ПРВИ У СВЕ ЧЕТИРИ РАДНЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Одукупно двадесет три топлане, представници Новосадске топлане на овогодишњем сусрету Топланијада 2016, у радним дисциплинама заузели прво место, а у спортским такмичењима друго место

Представници ЈКП „Новосадска топлана“ Нови Сад учествовали су на Топланијади од 28. маја до 1. јуна 2016. године, која је била одржана на Златибору. Ове године, на сусретима радника топлане учествовале су 23 топлане, са 487 учесника, а Новосадску топлану представљало је 35 радника.

Пословно удружење „Топлане Србије“ организовало је трибину на тему *Наплата топлотне енергије по утрошку*, где су учествовали гости из Ниша, Хрватске и Македоније. Гости су пренели своја позитивна и негативна искуства у вези са наплатом по утрошку, што је било врло корисно за даљи развој система наплате по утрошку. Трибина је била корисна за све присутне, јер је тема врло актуелна.

На такмичењу у радним дисциплинама, Топланци су заузели прво место у генералном пласману. Учествовали су у све четири радне дисциплине: 1. место у заваривању радијатора; 2. место у ремонту радијатора; 3. место у расклапању и склапању радијатора, 3. место у електролучном заваривању.

Поред радних дисциплина, Топланци су се такмичили у спортским дисциплинама и освојили прегршт медаља. Футсал мушки: 1. место, мушки шах: 2. место, у мушком и женском стрељаштву: два друга пласмана; мушко куглање: 2. место; пикадо женски: 2. место и стони тенис: 3. место.

Ненад Крагуљац редовно учествује на сусретима топлана, одакле увек донесе лепа и позитивна искуства са дружења: „На Топланијади поред дружења и такмичења преноси се позитивна енергија међу колегама. Посебно су сви поносни на први пут освојено прво место у фудзалу.“

Радмила Радић: „Као дете које се радује распусту, ишчекивала сам и овог пролећа радничке спортске игре на Златибору. Заједно са колегама бранила сам пехаре и медаље које смо донели нашој Топлани на претходним такмичењима, а ове године успели смо и да напредујемо – наши фудбалери освојили су златни пехар. Била ми је част и задовољство бити члан спортског тима Новосадске топлане, у коме се већ неколико година нас три, као добро уиграна екипа, такмичимо у пикаду. Након две узастопно освојене златне медаље, овог пута освојиле смо друго место. Ове године опробала сам се и у куглању, спорту у ком уживам, али медаљу у овој дисциплини, као тим, освојићемо неки други пут. Уз позитивну енергију и дружење, свака спортска и радна дисциплина у којој су учествовали појединци и тимови из Новосадске топлане, испраћена је најјачим навијањем и бодрењем колега, и то је оно што даје посебну драж овим радничким спортским играма.“

Надежда Јовеш: „Овогодишњу Топланијаду је обележило дивно време, лепо дружење и здрав такмичарски дух између Топланаца из целе Србије. Медаље из 10 дисциплина, које су наше колеге освојиле, разлог су за понос и добра мотивација за следећу годину. Било је задовољство учествовати у такмичењу, а још више бити део најсложнијих навијања на целој Топланијади.“

Ђорђе Вујновић је учествовао у три радне дисциплине заједно са колегама Александром Штроком и Драганом Дејановићем, где су освојили укупно прво место. Похваљује организацију сусрета топлана, где се уз дружење са колегама из других топлана размењују и искуства у раду. Предложио је организаторима да за наредни сусрет укључе аутогено заваривање у такмичарску делатност.

Сусрети топлана Србије сваке године оправдавају традицију дружења, спортских и радних такмичења радника. Представници Новосадске топлане су се и ове године поносно вратили кући са пуним коферима медаља.

Весна Отић

ВЛАДА И ПЕТРА ДОНЕЛИ РАДОСТ У ДОМ ХРЂАНА

Зденко или Здене из магацина је колега којег сви знамо. Знамо га као вредног, честитог, радног, увек насмејаног и увек спремног за сваку сарадњу и помоћ, а такође у колективу важи за велемајстора у прављењу кулена. Читава једна страна могла би да се испише о Зденковим врлинама, али то ионако већ сви знамо. Ипак, мало нас је имало прилику да чује Зденкову животну причу, управо због његове најпрепознатљивије особине - скромности. Знајући да је мирна и повучена особа, замолила сам га да своју породичну причу, уз сагласност супруге, подели са нама. Нисам била сигурна да ли ће пристати, али сам сматрала да ова прича треба да се чује и треба да се исприча.

Прича породице Зденка Хрђана је необично-обична: необична због тога што је несвакидашња, а обична зато што она треба да буде за сваког од нас узор и пример доброте, добротинства, племенитости и несебичног пружања огромне љубави, а утемељена пре свега на великој љубави двоје супружника, Тање и Зденка. Да не дужим више...

Дакле, Зденко, из Кисача, је у ЈКП „Новосадска топлана“ дошао 2001. године. У неколико наврата је размишљао да се одсели у Словачку, али је ипак остао ту. Супруга Тања и он су након девет година брака и

силних претрага установили да не могу да имају децу. Обоје отворено и искрено причају о том периоду: кроз шта су све пролазили и колико је та фаза била за њих ментално тешка. Њихова љубав је истрајала, и ова два велика борца су одлучила да се пријаве за процедуру усвајања детета.

Сама пријава, медицинске и остале провере трајале су неколико месеци. Као најмлађи пар који се у то време пријавио у старту су били у бољој позицији у односу

Прича коју живот пише

на друге парове. На разним разговорима са стручним лицима, психолозима и другима, Зденко је наступао у свом стилу: искрено, отворено и опуштено. А како Тања каже, можда и преопуштено, јер... Обоје се с великим осмехом сећају једне анегдоте која је била више него спонтана. Елем, на једном разговору са стручним лицем наш Зденко се похвалио како је лепо успео да смањи килажу. На питање психолошкиње какву је дијету применио, Зденко је одговорио да ништа спектакуларно није применио осим што је избацио алкохол. У моменту се угризао за језик, док је Тања била изbezумљена, а психолошкиња одушевљена, настао је велики смех. Психолошкиња им је објаснила да она никако није схватила да постоји проблем са алкохолом код Зденка, већ да се ради о томе да је Зденкова

реакција била искрена и природна, а да остали парови себе представљају малтене лажно, тј. у суперлативу: нико не пуши, не попије ни чашицу алкохола, ама баш никад...

Након само две недеље по обављеном припремном делу, Тања и Зденко су били позвани у Кикинду од стране тамошњег Центра за социјални рад. Известили су их да можда има једно дете у хранитељској породици и да сада треба да размисле да ли желе да га упознају. Добили су рок од недељу дана да одговоре. Зденко са поносом прича како су они одмах одговорили да желе да упознају дете и да ће њихов одговор и за седам дана бити исти. Са нестрпљењем су дочекали седми дан и били примљени у хранитељску породицу код госође Н. Њихов први сусрет са дечаком је прошао одлично, иако је дете од само годину и по дана тек пробуђено, никаквог плача није било. Дечак по имену Влада одмах је освојио срца Тање и Зденка. Уследио је процес привикавања, који је трајао краће, јер се обострана љубав одмах јавила.

Тања и Зденко кажу да никада неће заборавити ту прву ноћ у Кикинди проведenu са Владом. Несана ноћ, осећања помешана: и неизмерна дугоочекивана срећа и страх и неизвесност, и зебња и стрепња да ли ће краја све испасти како треба? И да ли ће добити Владу за којег су се већ у току периода привикавања везали? Кнедле у грлу због осећаја среће, а немогућности исказивања, јер шта ако не добијемо Владу?

Наравно, добрим људима се увек догађају лепе и добре ствари. А и ове приче не би било...

Врло брзо је Влада са својим родитељима, Тањом и Зденком, дошао кући у Кисач. Пошто је у питању ипак била беба, веома брижни родитељи су одлучили да не праве велики дочек, већ само најужи круг породице: баке, дека, стриц. Након неколико дана је и остала родбина имала прилике да упозна малог Владу, када су Зденкови родитељи направили пригодно окупљање у својој кући како се дете не би истраумирало од великог броја људи. И том приликом, сећа се Зденко, десила се неочекивана згода: Зденков стриц Миша је дохватио дете, и на њему својствен начин га изгњаivio и иштипао. Влада није ни закмечао, а дан данас му је деда Миша омиљена личност.

Изненада након шест месеци, Хрћанови су дошли до сазнања да се Влади родила биолошка сестрица. Скоро без размишљања, сложено су се упустили поново у процедуру око усвајања девојчице. Готово исти пут, исте процедуре су морали да прођу као и први пут, али им није било важно, јер имали су циљ: да доведу кући кћерку и Влади сестру. Управо Влада је био кључни играч у процедури, јер се мала Петра није одвајала од свог брата. Од првог тренутка сестрица га је напросто почела обожавати!

Ускоро је и Петра дошла кући у Кисач и како се ближило лето, срећна четворка је одлучила да се упусти у авантуру и отпутује на море у Црну Гору. Низ симпатичних анегдота остало је запамћено заувек, неке од њих је Зденко испричао, али ћемо им то оставити да буде само њихово.

У тренутку писања текста, Влада је похађао основну школу, други разред, док се Петра припремала за школу. Уживају са својим родитељима на имању у Кисачу и обоје говоре два језика.

Зденко и даље ради у магацину на позицији шефа магацина, у своје слободно време се бави пољопривредом, а од скора и виноградарством, пасионирани је ловац док, је на прављењу кулена већ „докторирао“.

Тања или како је Зденко зове Тањица, посветила се деци и вођењу домаћинства, у чему ужива и она то обавља савршено.

Током процедура око усвајања, брачни пар Хрћан је имао прилике да упозна низ дивних људи које никада неће заборавити. Посебну захвалност, према њиховим речима, заслужује госпођа Весна Аничих.

Након ове приче, сваки коментар је сувишан. Једноставно, права је част и понос познавати људе као што су Тања и Зденко Хрћан!

Аутор текста се захваљује породици Хрћан, а такође и Бори Самрџији, који је дао огромну подршку у реализацији текста.

Паулина Марјановић

САВКА СУБОТИЋ – МАЈКА СВОГА НАРОДА

Својим залагањем помогла је постепену еманципацију, што је првенствено подразумевало укључивање женске деце у образовни систем

Кроз историју су жене прошле дуг и напоран пут како би се избориле за своја политичка и економска права и тиме стекле равноправан статус у односу на мушкарце. Као последица неравномерне расподеле моћи у друштву, чији се извор великим делом огледао у традиционалној култури и патријархалној свести, жене су биле потиснуте из главних друштвених токова. Одроз масовног изласка жена на друштвену сцену представљало је њихово учешће у добротворним и хуманитарним активностима, што је у 19. веку изродило

први *феминистички покрет* у Француској, као и први *међународни савет жена* у Вашингтону. Прва представница српског феминистичког покрета свакако је била Савка Полит Суботић.

Савка је рођена у Новом Саду 1834. године у угледној и, за оно време, богатој трговачкој породици. Школовала се у Новом Саду, Темишвару и Бечу. Стекла је највише образовање које је било доступно женској деци из имућних породица. Током живота, велику

подршку пружао јој је супруг Јован Суботић, доктор филозофије и права, књижевник и политичар. Он је био и уредник часописа „Летопис Матице српске“ и листа „Народ“, а као посланик Угарског сабора изградио је успешну политичку каријеру. Његова каријера је била узрок честих породичних селидби. Градећи дом у Новом Саду, Бечу, Вуковару, Осијеку и Земуну, Савка се борила да оствари своје идеале како би се отворила врата еманципацији жена.

Историјски говор

Као прва председница Кола српских сестара, Савка је одржала говор у Великој школи у Београду, са којег су остале упамћене њене речи: „Сваки народ који тежи културном напретку, мора увек почети од детета. Од начина одгојења и образовања деце зависи њихова будућност и будућност народа из кога су поникли“.

Ова образована и енергична жена била је покретач идеје за подизање виших девојачких школа и оснивање женских задруга, чији је циљ био да се побољша положај жена у друштву. Увидела је значај буђења свести о томе да треба променити тадашње строго патријархалне односе и дубоко укоревљено схватање да је жена, својим рођењем, предодређена само за улогу мајке и домаћице. Својим залагањем помогла је постепено еманципацију, што је првенствено подразумевало укључивање женске деце у образовни систем. Покренула је оснивање *Прве женске задруге* у Новом Саду 1867. године, која је помагала сиромашним девојчицама да се школују за учитељице. Захваљујући Савки отворене су прве више девојачке школе у Панчеву (1870) и Новом Саду (1874).

Прва феминисткиња са ових простора

Савкина мисија је кулминирала 1903. године оснивањем *Кола српских сестара*. Била је и чланица *Задруге Српкиња Новосаткиња и Српског народног женског света*, као и предводница женског покрета у Угарској. Сарађивала је са највећим оновременим европским феминисткињама Розом Швимер и Кете Ширмахер.

Полазила је од становишта да није исто бити жена у граду и жена на селу, те је у сеоским срединама храбрила и подржавала њихове радове. Говорила је да је сељанка истовремено и уметница: „То је поезија женске руке, чијој се лепоти диви свет!“ Како би се препознала њихова вредност и почео признавати рад домаћица, она је сакупљала народне рукотворине, на-

рочито ћилиме, везове и ношње и промовисала их на бројним домаћим и светским изложбама. Од посебног је значаја била *Међународна изложба рукотворина* одржана у Паризу, где је *пиротски ћилим* освојио сребрну награду у оквиру *Београдског женског друштва*. У листу „Бранково коло“ објављивана су писма захвалности за њено залагање којим је жена са села и њен рад представљен у најбољем светлу времена.

Савкина мисија је кулминирала 1903. године оснивањем *Кола српских сестара*. Била је и чланица *Задруге Српкиња Новосаткиња и Српског народног женског света*, као и предводница женског покрета у Угарској. Сарађивала је са највећим оновременим европским феминисткињама Розом Швимер и Кете Ширмахер.

Поезија женске руке, чијој се лепоти диви свет!

Полазила је од становишта да није исто бити жена у граду и жена на селу, те је у сеоским срединама храбрила и подржавала њихове радове. Говорила је да је сељанка истовремено и уметница: „То је поезија женске руке, чијој се лепоти диви свет!“ Како би се препознала њихова вредност и почео признавати рад домаћица, она је сакупљала народне рукотворине, нарочито ћилиме, везове и ношње и промовисала их на бројним домаћим и светским изложбама.

Као прва председница Кола српских сестара, Савка је одржала говор у Великој школи у Београду, са којег су остале упамћене њене речи: „Сваки народ који тежи културном напретку, мора увек почети од детета. Од начина одгојења и образовања деце зависи њихова будућност и будућност народа из кога су поникли“. Савка је била изузетна реторичарка. Учествовала је на бројним конгресима феминисткиња који су почетком 20. века одржавани широм света. Њени говори објављивани су у тадашњој штампи, а својим предавањем „Жена на истоку и западу“, одржаном у Научном клубу у Бечу, стекла је епитет *мајке свога народа*. Свој књижевни рад започела је у немачким часописима. Касније је њене списе објављивао и „Летопис Матице српске“, „Женски свет“ и гласило „Задруге Српкиња Новосаткиња“.

За своја остварења добила је многобројна признања и домаће и светске јавности. Управо је њој посвећена књига „Српкиња“ у издању Добротворне задруге из Ирига.

Савка Суботић је умрла 1918. године у свом родном граду Новом Саду, а сахрањена је у породичној гробници у Земуну.

Соња Обрадовић

ВЕРИЦА ПАРОШКИ

ТЕОДОРА СТОЈШИЋ

ЖЕНСКИ СТУБ ТОПЛАНСКОГ СИНДИКАТА

Женски стуб Синдиката Новосадске топлане већ дуго чине Верица Парошки и Теодора Стојшић. За председника Синдиката Бору Самарџију имају само речи хвале и одличну сарадњу с њим, а мотиви ангажовања у Синдикату су им били различити. Верици жеља да својим знањем помогне бољој организацији Синдиката, а Теодори жеља да свима подједнако, колико год је могуће, помогне. О томе колико су то оствариле, шта воле у свом послу и шта воле да раде у слободно време, прођаскали смо са Верицом и Теодором.

Шта највише волите у свом послу?

Осећај сигурности у ономе што радим. Решавање нерешивог.

Основни мотив на послу?

Помоћи потрошачима да што боље схвате оно што од њих тражимо. Бити користан.

Најбољи сарадник на послу?

Најбоља сардница ми је Драгана М. Најбољи сарадници су ми Милица и Милан.

Волите ли тимски рад или сте индивидуалац?

Волим тимски рад. Волим тимски рад.

С ким лакше комуницирате – с колегама или с колегиницама?

Са свима једнако. Али сам на послу више упуњена на колегинице. Подједнако и с колегиницама и с колегама. Временом сам научила да начин комуникације прилагодим сваком саговорнику.

Какве особине, по вашем мишљењу, има идеалан колега на послу?

Одговорност. Тачност. Колегијалност. Одговорност и поузданост.

Основни мотив ангажовања у Синдикату?

Да ћу својим знањем помоћи бољој организацији Синдиката.

Ангажовање је и први и други пут било на основу предлога колега. Мотив због кога јесам у Одбору Синдиката је жеља да свима подједнако, колико год је могуће, помогнем.

Ко вам је најбољи сарадник у Синдикату и с ким се најбоље разумете при доношењу одлука?

Одлуке се готово увек доносе једногласно, а зависно од проблема најбоље сарађујем са Теодором и Бором.

Све одлуке, и у прошлом и у овом сазиву, на крају донесемо једногласно. Најчешће имамо исто мишљење, а када није тако, након кратке и разумне расправе долазимо до заједничке одлуке.

Три кључне речи које најбоље описују председника Синдиката Бору Самарџију?

Добар, стрпљив, позитиван.

Три речи су мало чак и ако су кључне. Али нека буде тако - племенит, пожртвован и истрајан.

Слободно време је резервисано за...

Породицу.

Све моје љубави.

Хоби?

За сада ништа конкретно.

Није баш хоби, али уживам да се бавим уређењем цвећа и зеленила у дворишту на викендици.

Ћутљива или причљива?

Причљива.

Причљива.

Строга или блага?

Блага.

Правично строга.

Стрпљива или нестрпљива?

Хм...како кад.

Изузетно нестрпљива.

Мој порок је ...

Све о себи јавно кажем, а то није баш увек добро...

Немам порок.

Животни мото?

Живи како хоћеш и пусти друге да живе по своме.

Све је могуће!

Омиљена књига?

Многе. Последња је „Ја сам Малала“.

Свака која ме нешто научи и о којој данима након читања размишљам.

Омиљена песма?

Многе.

What a wonderful world.

Омиљени спорт?

Одбојка.

Волим да гледам све спортове.

Одмор на планини или мору?

Мору (Дунаву).

На мору.

Омиљено друштво за јутарњу кафицу?

Не пијем кафу.

Мој Дарко.

Домаћа кухиња или брза храна?

Домаћа кухиња.

У зависности од ситуације.

Моје омиљено јело је ...

Немам.

Паприкаш.

Мој омиљени слаткиш је ...

Немам.

Чоколада.

Где видите себе за десет година?

Увелико у пензији са бар још једним унучетом. Где сам и сада. Мада бих волела да будем у пензији, на селу са унучима.

Шта највише цените код колегинице Теодоре/Верице?

Спонтаност. Позитивност. Лајавост. Срчаност.

Шта јој замерате?

Ништа. Баш ништа.

Шта бисте јој поручили?

Да настави да буде весела и лајава Сремица. Да ужива са праве стране Дунава.

Чум је традиционални дом номадских народа Севера који је одлично прилагођен суровим условима тундре.

У ЗАРОБЉЕНИШТВУ ЛЕДЕНЕ ПУСТИЊЕ

Мали народи Севера пажљиво чувају обичаје и културу својих предака и често живе у необичним домовима грејући их на начине који задивљују својом једноставношћу и практичношћу

Чум – дом узгајивача ирваса

Чум је традиционални дом номадских народа Севера (Ненаца, Ханата, Комиа и Енаца) који се баве узгојем ирваса. Заправо, то је преносни шатор специфичног конусног облика који је одлично прилагођен суровим условима тундре. Снег се не задржава на стрмој површини чума и због тога се брзо и лако расклапа без додатног напора чишћења од падавина при пресељењу на ново место. Осим тога, захваљујући конусном облику, чум је отпоран на снажне ветрове и снежне олује.

Лети се чум покрива кором дрвета, на пример кором од брезе или јутом, а улаз се затвара грубом тканином. Зими за изолацију чума се користе крзна лосова, источноазијских јелена или ирваса, сашивена у један велики комад, а улаз се такође затвара крзном. У центру чума се налази огњиште које служи и за грејање и за спремање хране. Ваздух у чуму је увек чист и прозачан. Дим се скупља само код отвора у горњем делу чума – *макодасија* (баца). При распаљивању огњишта дим се рашири по целом пребивалишту, а после неколико минута се попење уз зидове горе око баце. Такође, подизањем топлота не

дозвољава хладном ваздуху да се слива унутра кроз бацу. А лети спречава комарце и мушице да улећу кроз једини постојећи отвор на чуму. Зими, да ветар не би продирао, са спољашње стране чума при дну се набацује снег.

У центру чума се налази огњиште које служи и за грејање и за спремање хране.

Чум узгајивача ирваса се прави од неколико врло простих елемената - обично је то неколико слојева крзна или тканине и 20-40 стубова, које се током пресељавања смештају у посебне санке – *нарте*. Величина чума зависи од дужине и броја стубова: што их је више и што су дужи, тиме ће и чум бити пространији.

Још од давних времена, у постављању чума је учествовала цела породица, укључујући и децу. Након што је чум изграђен, жене га прекривају унутра простиркама и меким крзном ирваса. Обично непосредно око стубова се држе *малице* (горњи део гардеробе северних народа од коже и крзна ирваса) и друга одећа. Такође, узгајивачи ирваса возе са собом јастуке, јоргане и вреће за спавање од јагњеће коже. Увече домаћица намешта постељину, а ујутру је склања што даље од туђих погледа.

Јаранга - национални дом народа Чукотке

Јаранга личи на чум и представља преносно станиште номадских народа као што су Корјаци, Чукче, Јукагири и Евенци. Јаранга је округлог облика и направљена је од дрвеног костура, који је конструисан од вертикалних стубова, а на врху је конусна купола. Са спољне стране стубови су прекривени јеленском, китовом или моржевом кожом.

Јаранга представља преносно станиште номадских народа и састоји се од топлог и хладног дела.

Састоји се од две половине: *полога* и *чотагина*. Полог - топао шатор за спавање сашивен од крзна који се греје и осветљава помоћу уљане лампе (обично је то тракица

Породица Чукча се греје у топлој јаранги

од крзна добро натопљена машћу). Чотагин је посебна просторија која више личи на оставу - предсобље. Ово је најхладнији део јаранге и ту се држе кутије с одећом, крзна, бурад са зимницом и друге ствари.

У наше доба јаранга представља дуговековни симбол народа Чукотке, којом се народи Севера представљају током обележавања зимских и летњих празника. При том, постављају се не само напољу на трговима, већ и у халама. У таквим јарангама жене спремају традиционалну храну северних народа као што су чај и месо од јелена, и тиме послужују госте. Осим тога, данас се у облику јаранге конструишу и пластеници, стакленици и неке друге грађевине. Такође, јаранга је чест мотив на бројним чукотском сликама, гравурама, значкама, амблемима, чак и грбовима.

Култ ватре

Ватра из огњишта је код свих народа Арктика одувек била симбол главног заштитника човека. Ватра се сматрала посредником између човека и света богова и предака. Веровало се да прасак из

Место за спавање у јаранги „полог“ се загрева и осветљава помоћу уљане лампе.

ватре огњишта упозорава на опасност која се може десити становницима чума, и зато су ватру „хранили“ комадићима хране за време трпезе, а током ескимских празника посвећених лову и риболову, ватру су увек „чистили“ посебном жртвеном храном. Ватра је штитила људе и ирвасе од болести својом моћи уништавања прљавштине. Након порођаја око жене су носили ватру и том огњу приносили жртву у част новог члана породице. Плеће Нганасана је, на пример, премазивало новорођенчад пепелом из огњишта. Сваки Нганашанин је чувао свој талисман ватре – врећицу са пепелом узетим из родног огњишта. Овај талисман су качили око врата преминулог човека, да би га она одвела на огњиште предака у Земљу мртвих, где још увек гори та исконска ватра. Корјаци су имали такозвану „огњену даску“ - дрвену плочицу са стилизованом људском главом која је служила за паљење ватре помоћу трења. Сматрало се да су огњене даске штитиле крда ирваса и њима су се приносиле жртве и разни поклонци. Добронамерна изрека коју користе народи Севера гласи: „Нека се не гаси огњиште у вашем дому“.

Игло – ескимска кућа од снега и леда

Комшије Чукча – Ескимски су живели скромнијим животом и зато су се јаранге код њих појавиле много касније. У почетку, сиромашни Ескимски су зимовали у леденим кућицама које се зову „игло“ и граде се од снежних или ледених блокова. Таква здања у облику куполе постоје и у наше време: висина им је обично око два метра и са пречником од три до четири метра. У случају да снег није дубок, улаз у игло се прави у зиду дограђивањем додатног ходника од ледених блокова. Када је снег дубок, улаз у кућу се налази непосредно у поду до којег се прокопава ходник кроз снег. Јако је битно да се улаз у кућу налази ниже од нивоа пода да би се обезбедио доток ваздуха и да би угљен-диоксид, као тежи гас, излазио, а тиме се чува и топлота у просторији.

Игло - ескимска кућа од снега и леда

Светлост долази директно кроз зидове, мада се понекаду снежним кућама по потреби праве и прозори од леда. У унутрашњој просторији под је обично прекривен крзном, а понекад и зидови - делимично или у потпуности. За грејање и допунско осветљење користе се уљане лампе. Ватра се користи само за спремање хране или за кување чаја. Без обзира на сурове спољне услове, температура у иглоу никад не бива нижа од пет степени. Таква температура може бити сасвим подношљива, поготово кад се покријете топлим ћебетом од крзна, а биће још топлије ако спавате на кожама животиња. Коже су одличан изолатор који не дозвољава снежном поду да се топи.

Интересантна је чињеница да, што је напољу хладније, тиме температура у иглоу може бити већа! То се дешава због тога што је влажни снег слабији топлотни изолатор. Ниже спољне температуре омогућавају продор мрза у унутрашњост, па се површина зидова, која је већ почела да се топи, поново леди и тиме се постиже баланс температура унутра и изван иглоа. Осим тога, облик снежне куполе помаже у позитивној расподели топлог ваздуха и умањује губитке. Из свих тих разлога, за одржавање температуре у иглоу мало изнад нуле је сасвим довољна топлота људског тела.

Блокови за изградњу иглоа морају имати одређени облик за сваки део те снежне куће.

Занимљиво је још и то што, без обзира на наизглед једноставну конструкцију иглоа, уствари није га тако лако изградити својим рукама. Као пример, први поларни истраживачи дуго времена нису могли да усаврше изградњу иглоа, а локални становници су их правили за сат-два. Узрок лежи у томе што блокови за изградњу иглоа морају имати одређени облик за сваки део те снежне куће. Игло има облик пужеве шкољке и полако се сужава према куполи, а блокови се уклапају по специјалној процедури коју су северни народи годинама усавршавали. За бољу издржљивост игло се залива водом са спољашње стране.

Данас се игло користи у планинском туризму као прихватилиште у крајњој нужди - у случају ако је искрсао проблем са шатором или због наглог погоршања временских услова. Понекад, током припрема за дуго нордијско трчање, инструктори држе предавања о изградњи иглоа „за не дај Боже“...

Ненци, Чукче, Ескимски и многи други северни народи су много учинили за цело човечанство, јер без њихове помоћи, топлих и пријатних домова, многе поларне научне експедиције једноставно не би успеле и многи животи не би били спасени у бескрајним снежним просторима Севера.

Превела и приредила: Дијана Плицина

Најчешће коришћена литература:

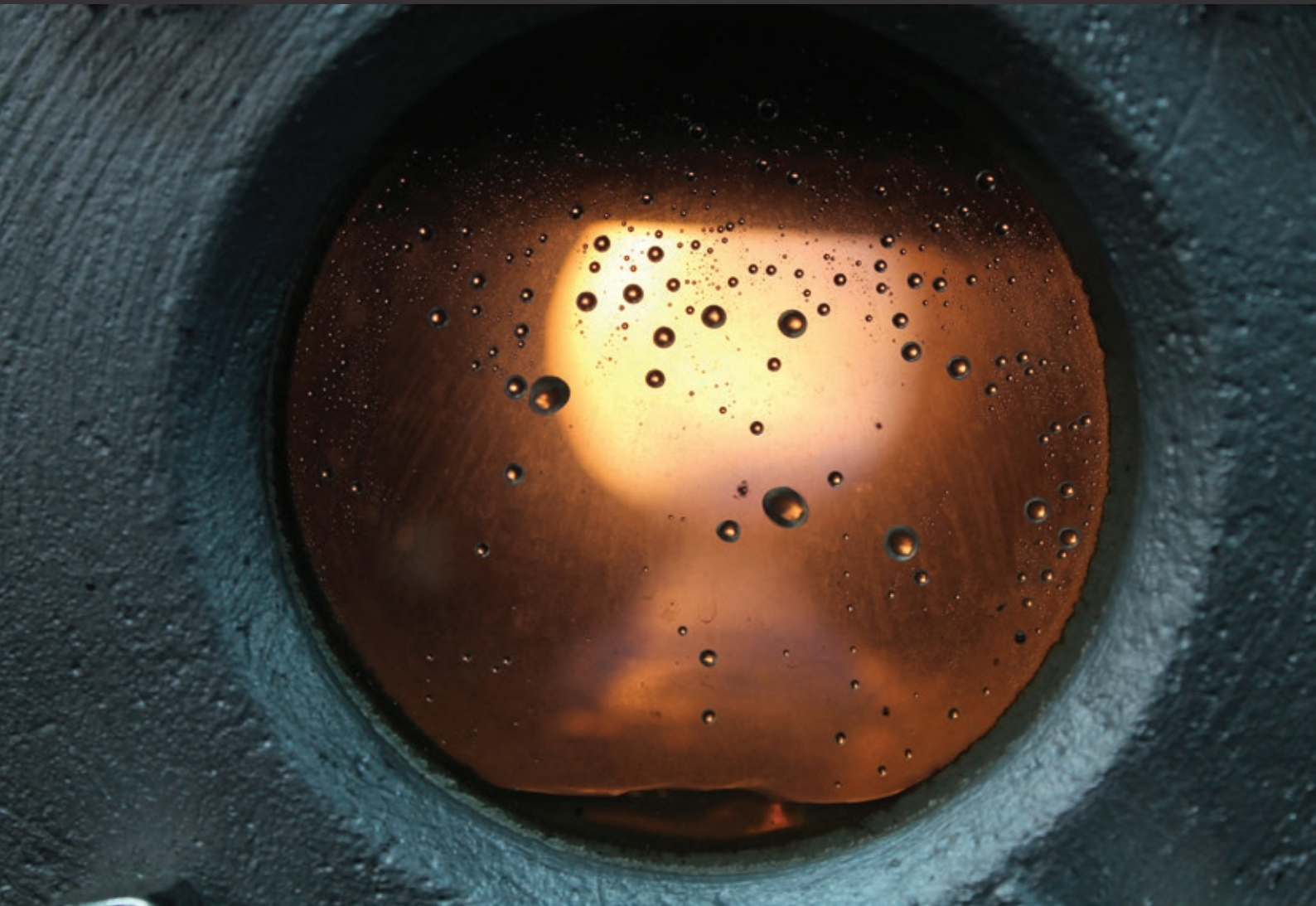
„Национальные дома народов Севера: чум, яранга и иглу“, http://www.remontpozitif.ru/publ/stroitelstvo/stroitelstvo_doma/nacionalnye_doma_narodov_severa_chum_jaranga_iglu/73-1-0-1475

„Коренные народы Севера в современном мире“, електронски часопис „Etnic.ru“, <http://etnic.ru/photos/chumovaya-zhizn.html>

„Igloo: Construction, Cold weather survival“, <http://en.wikipedia.org/wiki/Igloo>

„How Warm is an Igloo?“ Rich Holihan, BEE 453, Spring 2003.

ЈАВНО КОМУНАЛНО ПРЕДУЗЕЋЕ

НОВОСАДСКА ТОПЛАНА